

821.163.41.09 Милутиновић-Сарајлија С.
<https://doi.org/10.18485/sj.2019.24.1.42>

ЈЕЛЕНА В. ЈАЊИЋ*

Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске
Бања Лука

Оригинални научни рад
Примљен: 11. 09. 2018.
Прихваћен: 15. 01. 2019.

СИМЕОН МИЛУТИНОВИЋ САРАЈЛИЈА: ИЗМЕЂУ ВУКА И ЊЕГОША**

У раду се освјетљава књижевни, сакупљачки и приређивачки рад Симеона Милутиновића Сарајлије у домену међусобних веза са Вуком Стефановићем Карацићем и Петром II Петровићем-Његошем. Рад садржи и резултате текстолошке анализе Симеонових штампаних и рукописних дјела, тј. осврт на графију и ортографију његовог дјела.

Кључне ријечи: Симеон Милутиновић Сарајлија, текстологија дјела, књижевни, сакупљачки и приређивачки рад, Вук Стефановић Карацић, Петар II Петровић-Његош

Увод. – Заслужено мјесто у српској историографији, књижевности и култури у цјелини свакако припада Симеону Милутиновићу Сарајлији (1791–1847), аутору необузданог стваралачког заноса. Симеон оригиналним књижевним и историографским радом, сакупљањем народних пјесама, приређивањем, издавањем, превођењем, филолошким биљешкама уз текстове и учитељевањем дао је изузетан допринос српској књижевности и култури. Ипак, Симеоново дјело остало је неоправдано у сјени своја два велика савременика Вука Стефановића Карацића и Петра II Петровића-Његоша. Са Вуком и

* jelena.janjic@nub.rs

** Рад писан за зборник посвећен професору Радмилу Маројевићу (Српски језик XXIII).

Његошем Симеон је био повезан и личним, пријатељским везама и народним пословима на којима су сва тројица радили, отуда и наслов нашега рада. Њихова сачувана преписка умногоме освјетљава те односе. О двјестагодишњици од пјесниковог рођења Марта Фрајнд је указала да „почеци и развој српске поезије и прозе романтичарског доба, српске историје и српске фолклористике, остали су недовољно проучени а не ретко и нетачно тумачени, управо зато што је у закључцима о њима недостајало темељно познавање Сарајлијиног рада и доприноса у свим овим областима” [Фрајнд 1993: 5].

Отуда откривање и преиспитивање Симеоновог удјела у развоју српске културе доприноси вредновању националног културног наслеђа XIX вијека. Симеоново дјело је вишедеценијски потискивано из круга значајних носилаца романтичарске поетике и националног културног препорода Срба у првој половини XIX вијека. Истицан је Симеонов значај као Његошевог учитеља, а потискиван његов укупни значај у српској култури. На нужну потребу изучавања Симеоновог живота и дјела, текстологије његовог дјела, графије и ортографије, указао нам је прије деценију и по Радмило Маројевић, на чему смо му неизмјерно захвални.

С намјером да допринесемо откривању и преиспитивању Симеоновог удјела у развоју српске културе, а тиме и вредновању националног културног наслеђа XIX вијека, објавили смо и пјесникову прву персоналну библиографију, из које се може сагледати укупни значај овог пјесника у српској књижевности, култури и историји. Библиографија је саставни дио наше (у цјелини) необјављене докторске дисертације, која је под насловом *Књижевна и издавачка дјелатност Симеона Милутиновића Сарајлије: текстолошки и библиографски аспект* одбрањена 23. децембра 2013. године на Филолошком факултету у Бањој Луци (научни руководилац проф. др Р. Маројевић).

Кратки животопис. – Симеон Милутиновић¹ Сарајлија рођен је 3. октобра 1791. године по старом календару у некадашњем Чикма-сокаку [Ђорђевић 1893: 6] у Сарајеву. Симеон, син Милутина Симовића (1741–1828) и Анђеље Симовић рођ. Срђевић (1773–1817), потиче из имућне српске трговачке породице која је старином из села Рожанства из Србије². Бјежећи од куге породица се пресељава из Сарајева у оближње Швракино Село, а потом у посавски Градачац, те на једну савску аду, да би преко Славонског Брода прешла у Земун (1800).

Сарајлијино школовање било је испрекидано. У децембру 1800. у Земуну је кренуо у школу „код старе Цркве, где проведем преко три мјесеца, и на-

¹ У његовом антропониму Милутиновић је патроним, те је Симеон Милутиновић у смислу ’Милутинов син’; компонента Сарајлија је врста псеудонима у функцији презимена коју је можда и сам одабрао, али знамо да ју је сам прихватио и у разним изворима писао.

² Постојбином су из села Драговољићи које је сусједно са Никшићком Жупом.

учимъ штійцу и неколико буквара” [Ж 179], како је забиљежио у *Животоспису*. Своје школовање даље овако описује: „Тако ти ја у Сегедину кодъ Учителѣ Дамяна Аларгића проведемъ и у Квартуру и у Сербској школи двіе године, пакъ јошъ двіе друге у Латинскимѣ; а посліе [четиры] тога 1804ой дођемъ у Карловачку Гимназію, и ту будемъ тры године”. Из Гимназије у Сремским Карловцима искључен је у мају 1807. заједно са Димитријем Давидовићем (1789–1838); замјерио се, како биљежи у *Животоспису*, „читанѣмъ Забранѣны кнѣига’ и писанѣмъ слободны Стихова”’. Симеон наставља школовање код грчког учитеља Турундије у Земуну.

Године 1808. напустио је школу и прешао у Београд код родитеља. За писара Правитељствујущег совјета Симеон је изабран у септембру 1809, а потом и за отправника Совјета, све до слома Устанка 1813. године. У Совјету сусреће Вука. Радећи у Совјету „са Вуком Караџићем песник се, међутим, највише зближио” [Недић 1959: 14]. О тим данима Вук је забиљежио: „Ја смо и г. Симо Милутиновић живјели у Србији за времена Црнога Ђорђија као два рођена брата, један смо другога звали братом и његова је мати мене звала сином” [Караџић 1964: 191]. Симеон ће Вуку априла 1811. упутити пјесму *О лицу и духу Караџића, Вука Јадранина Стеванова сына изъ Тришића*. Биографи се слажу: „живећи у овако великом времену, усред великих догађаја и људи, песнички дар Симин морао се пробудити” [Вуловић 1878: 285]; радећи у Совјету „скоро несвесно, скупљао је грађу” [Недић 1959: 14]. За учитеља у првом разреду Велике школе изабран је у марту 1813. [Војиновић 1993: 15]. Августа 1813. Симеон одлази у устанике.

Своје школовање Симеон је наставио 11. децембра 1825. године у Лајпцигу. Предавања из филозофије код професора Вилхелма Траугота Круга (1770–1842) слушао је два семестра.

САРАЈЛИЈА, ВУК И ЊЕГОШ. – Боравећи у Бечу а на Вукову молбу 11. јануара 1814. написао је пјесму која је непотписана објављена на полеђини фронтисписа као мото *Малој простонародној славеносрпској пјеснарици* исте године. То је прва Симеонова штампана пјесма.

Нејасно је зашто Вук пјесму није потписао. О томе у *Одговору на утук г. М. Светића* биљежи: „но не само што ја под оно нијесам потписао свога имена, него сам још многимѣ, кад се разговор догодио (особито кад сам чуо да гдје ко мисли да је и оно *народна* пјесма), приповиједао ко га је начинио, а многимѣ је то ионако познато било, јер се није кријући радило” [Караџић 1964: 191 (Вуково истицање)]. У *Утуку* Светић наводи да се Вук „срдио, кад је г. Милутиновић исто као своје штампати дао”. О томе података, осим Светићевог навода, нема. Вук у *Одговору* негира такву тврдњу, а Симеон о томе није оставио никакву биљешку. Поменути пјесму под насловом *Мото на Сербску прву Пјеснарицу* Симеон је објавио 1826. године уз напомену: „Истога

года у Бечу, кад' је извјестни сабратели пиесана Сербские хотио печатат' перву књижицу своју, предложио ми је, или паче наложио као приателју, да му што сверху изрезца књиџе сочиним; послужим, допаднему се, и приложи га – но и ја као чоек... радсам га видјет' и представит' у реду своје ума игралки, иако је малешно –" [НП 24].

Након дужег странствовања по слому Устанка (Видин, Кишињов, Беч, Одеса, Лајпциг, Трст), Симеон полази 1827. године у Црну Гору. Писмом се обраћа Петру I Петровићу тражећи дозволу да пређе у Црну Гору. Петар I му јавља да га на Цетиње не може примити без одобрења аустријских власти. Записавши већ ту неколико пјесама, чиме је започео свој сакупљачки рад, не чекајући одобрење, Симеон полази за Цетиње и прима секретарску дужност.

О Симеоновом првом сусрету са младим Његошем по самом доласку на Цетиње Љубомир Ненадовић пише: „Није дуго постајало, а на ливаду више понора, гдје су се цетињски младићи бацали камена с рамена, викну неко испред манастира: 'ђе је Раде Томов? нека одмах иде, зове га господар!' Раде скопча доламу на прсима, пребаци струку преко рамена, остави своје младо друштво и хитро оде. Кад је дошао стари владика, рече му: 'Раде! поздрави се с овијем човјеком: то ће ти бити учитељ'" [Ненадовић 1891: 276]. Учитељ будућег пјесника Његоша Симеон је био од 1827. до 1831. године, а Ђурковић његово учитељевање назива Сарајлијином цетињском школом. „Njegova učionica nije bila uska i prašljiva soba sa starinskim klupama, nego mahom otvoreno Cetinjsko Polje, Orlov Krš, lovcenske gore i široki nebesni svod", забиљежиће Трифун Ђукић (Ђукић 1960: 11). Као снажна стваралачка личност, „на самом почетку Његошевог интересовања за књижевност, па и касније, кад се већ почео бавити књижевним радом, на Његоша је у доброј мјери утицао Сима Милутиновић" [Маринковић 2011: 295]. „Са сигурношћу се може рећи како је Милутиновић извршио пресудан утицај на обликовање списатељске оријентације и књижевног поступка Његошевог" окрећући му поглед и на свјетску поезију и на свјетску мисао [Љубинковић 2000: 8].

ГРАФИЈА И ОРТОГРАФИЈА С. М. САРАЈЛИЈЕ. – Текстолошком анализом Симеонових штампаних и рукописних дјела из периода од 1811, када је датирана прва Симеонова сачувана пјесма, до 1847. године, у којој се завршио његов стваралачки рад, утврдили смо да се језик по својим одликама уклапа у период коме припада и да заузима равноправно мјесто у славеносрпском периоду развоја графије и ортографије. Симеонова дјела штампана су (и писана) грађанском ћирилицом, графијом и ортографијом карактеристичном за славеносрпски период развоја српске писмености.

Утврдили смо да систем писма Симеонових дјела није јединствен. Јасно се уочавају два периода књижевног рада: 1. до доласка на Цетиње; 2. након 1827. године па до 1847. У првом периоду књижевног рада Симеон се залаже

да народни језик уђе у српску књигу [НП V], иако је боравећи у Кишињову, у том периоду примијетан јачи утицај рускославенске традиције, у погледу биљежења вокалног *p*, прије свега. Тако *Србијанка*, која одражава Симеонове прве издавачке кораке у смислу графије и ортографије и едиционе позиције, у систему писма садржи 27 графема: а, б, в, г, д, ђ, е, ж, з, и, і, к, л, м, н, о, п, р, с, т, ћ, у, ф, х, ц, ч, ш.

Други период рада представља Симеоново враћање старој графији. Боравећи у Црној Гори и Србији и радећи на различитим државним пословима, Сарајлија је морао поштовати званичне одлуке. Дјела писана након 1827. садрже доста традиционалних особина у графемском систему. Посвета уз *Трагедију Обилић* упућена Ј. Гагићу датирана на Лучиндан 1827. на Цетињу писана је старом графијом. Двадесет и другог децембра 1832. године у Крагујевцу донесена су *Основанија по којима књажеско-српска канцеларија у Србији књиге цензура*, у којима је наглашено шта књига која се штампа у Књажеско-српској типографији не смије садржавати. Поред тога, забрана је била и за „књиге са словима љ, њ, ј по ортографији познатог Вука Стефановића Карацића, на крају и оне без слова дебело и танко јер (ъ, ь) и јери (ы)” [Игњатовић 1996: 159]. Даље, претпостављамо да је и Симеонов сукоб са Вуком утицао на његов оштар став о новој графији, који ће изнијети у преписци са пријатељем Исидором Стојановићем: „Само ми пиши, и питања представљај, каква волиш, али ти предупредно и прелиминарно казуем, да ја ни мојом ни Вуковом ортографијом посада ништа ни прочитати нећу умјети, а толи што на таква писма одговарати; окром што буде Славним Србским језиком и досадашњом Славенском ортографијом написано” [Писма 1896: 346]. Симеон у истом писму истиче да је боље задржати устаљено, старо „како ти у своме од искона, него ли га, дававши му други вид, посве и поготову разрушити, пак уздизати и прекројно сазиђивати, а нигда општој вољи и укусу сасвим угодити”, те савјетује Исидору „зато у јато голубе, акоћеш да те јастреб неулови”. Колебање у погледу графије било је у доба настајања српског књижевног језика и нестабилне књижевне норме те прилика у Србији својствено и другим писцима. Разумљив је онда Симеонов став и крупан заокрет ка старој ортографији у таквим околностима боравећи и стварајући у Србији, а кратко радећи при Књажеско-српској књигопечатњи.

Трагедија српскога господара и војска Карађорђа, дјело којим је Симеон окончано свој књижевни рад а које је писао у посљедњој години живота па је остало незавршено, садржи доста сложенији систем писма. Детаљном анализом графемског и ортографског система аутографа *Трагедије* доказана је примјена 36 графема: а, б, в, г, д, ђ, е, є, ж, з, и, й, і, к, л, м, н, о, п, р, с, т, ћ, у, ф, х, ц, ч, џ, ш, њ, ы, ь, љ, ю, я. Тако остаје ортографија Симеонових првих објављених дјела *Неколике пјеснице*, *Србијанке* и *Зорице*, те рукописа

из раног периода стварања, блиска Вуковој, а другачија од свих каснијих Симеонових дјела.

Разматрајући књижевне језике код Срба прије Вукове реформе, Р. Маројевић констатује да „главне фонетске одлике славеносрпског књижевног језика и начини њиховог обиљежавања нису на одговарајући начин научно проучени” [Маројевић 2000: 297].

Текстови раног периода нове српске књижевности, па тако и Сарајлијине, при прилагођавању савременом правопису и језички и правописно су преиначавани. Илустративан је примјер Симеонова *Историја Црне Горе* (1835). У *Предисловљу читаоцу* Симеон о току штампања самог дјела истиче: „**А што ніє доселе ова књига наштампана изашла, узрокъ є тай, што є наавала и наалога особита была у овој штампариј, и штосе о томе ніє могао, збогъ другієхъ пословахъ и препонахъ, самсобом постарати истый**” [ИЦГ VIII]. *Историју Црне Горе* 2009. приредила је и „превела са српскословенског”, како стоји на насловној страни, Миљенка Витезовић. Прилагођавајући текст предговора за штампу приређивач се удаљио од основног текста направивши низ текстолошких пропуста, свјесно мијењајући текст. Ради илустрације наведенога доносимо текст *Предисловља* из приређеног издања. Наслов *Предисловље читаоцу* приређивач је замијенио са *Увод Читаоцу*, а текст гласи: „**Разлог, зашто ова књига до сада није штампана, јесте тај што је у овој штампарији велика навала и гужва била и што се, због других послова и сметњи, о томе постарати није могао лично списатељ**” [ИЦГ 2009]. Упоредивањем са основним оригиналом очигледна је измјена суштине текста. Овакав поступак није текстолошки и не води критичком издању дјела. Текстовете писане по славеносрпском систему писма никако не треба преводити него исказивати савременом графијом и ортографијом и реконструисати.

Потребно је истаћи да је питање вокалног *r* најкомплекснији проблем текстологије Симеонових дјела. Сматрамо да приређивачи савремених издања Симеонових дјела осавремењујући текст нису на одговарајући начин представили вокално *r*. Полазећи од потпуно погрешне премисе – читања Симеонове секвенце *er* [и *or*] у примјерима *держао* [С I 141], *перви* [С I 113], *Серб* [С I 109], *Сербство* [С I 111], *орма* [С II 15], *Хорватска* [С II 148] [...] као [er], односно [or] доноси у приређеним издањима облике: *держао* [Пр 21, 139], *перви* [Пр 19, 19], *Серб* [Пр 17, 20], *Серпство* [Пр 18, 43], *орма* [Пр 23, 152], *Хорватска* [Пр 49, 50]. Једна од особености славеносрпске писмености јесте обиљежавање вокалног *r* секвенцом *er* (иза задњонепчаних сугласника и на почетку ријечи у којима се изгубило *x* са *or*). Секвенцу *er* приређивачи читају са руском ортоепијом, а затим тако пишу данашњим фонетским правописом.

САРАЈЛИЈИН САКУПЉАЧКИ РАД. – Са Симеоновим књижевним дјеловањем повезане су и неке друге дјелатности, у првом реду сакупљачка, приређивачка и издавачка. У историји наше књижевности сасвим ријетко је Симеону као

сакупљачу народног блага посвећивана пажња. Симеон увиђајући значај српских народних пјесама, у Лајпцигу 1826. године објављује и народне пјесме које је памтио још из дјетињства. Симеонов долазак у Црну Гору с намјером да сакупља народне пјесме наљутио је Вука, не само због посредовања код кнеза Милоша за Симеонову службу и повратак у Србију већ и због сакупљачког рада на који се Симеон одважио. Сачувана преписка то потврђује.

Из писма Ј. Гагића упућеног Вуку 6. марта 1828. сазнајемо да је Вук преко њега тражио Симеонове сакупљене народне пјесме, а да Гагић обећава: „писаћу Сими Милутиновићу за народне пјесме, да вамъ их пошалѣ” [П 1909: 25]. У писму Вуку са Цетиња 31. маја 1828. Симеон подсећа да „Караџић е у Дробњак Петници войвода, а моя... Комарница до Петнице прво село!” [П 1907: 18]. У писму Д. Давидовићу увријеђени Вук 26. августа 1827. године пише: „Сима је Милутиновић отишао у Црну гору да купи пјесме; али ћу ја с Г. помоћу на љето, ако Бог да здравље, у наији Ужичкој и Пожешкој више и љепши скупити пјесама, него он у свој Црној гори и у Босни и Ерцеговини” [П 1908: 82].

Вук је ширио негативну слику о Симеону код угледних личности тог доба. О томе и Боривоје Маринковић пише: „*udeo Vuka Karadžića u stvaranju tog negativnog mišljenja o knjizi nije mogao ni u čemu biti manji*” [Marinković 1957: 96]. Љубинковић каже да су се Вукови кореспонденти „определивали против Милутиновића у тој мери и на такав начин да нису били свесни како су већ тада, у јесен 1827. године започели да изграђују негативан став према још незачетој Милутиновићевој збирци народних песама, као и према свакојем будућем Милутиновићевом раду” [Љубинковић 2000: 85].

Маја 1828. Симеон са Цетиња пише Вуку: „За пјесне ћемо се разговарат’, онесу подь моіомъ влашћу а не владычиномъ, но мене тіем као ни ушто чиниш, а вѣруй ми дасе и то погаћајуући варашъ и ако я ніесамъ сјайно=велико што. Но я ти то праштамъ, нагалъ си, Срб’ си, и я нешто и кривъ...” [П 1907: 35]. Августа 1828. Симеон пише Вуку за своје *пјесанахъ собраніе*, које је Вук преко митрополита тражио: „Но я ти ихъ засада послати немогу, а ево зашто: писаосамъ свачимъ свакојоко и ђешто на торинома при свећи мѣсеца, кое само я могу право прочитати, па бы ми жао было дасе икаква ріечъ преиначи” [П 1907: 37]. Поред тога, Симеон истиче да у пјесмама има *разнога провинциализма*, које Вук не би разумио, те како „дѣло изискуе мое руке препись собранія свега новый и чистый, дополнителный”.

Симеон на Вуково писмо од 29. јануара 1829, у коме Вук од њега тражи да му пошаље народне пјесме које је сакупио у Црног Гори, одговара са Цетиња 13. марта исте године: „Првѡ: Да ти ни едне никада пјесне послати немогу, што хоћу и волимъ я штампат’ ихъ Славенскомъ орфографіомъ, налазимъ да смо мы Србы іошъ ближе источника но ушћа –” [П 1907: 39].

Дио сакупљених народних пјесама Симеон објављује у Будиму 1833. под називом *Пѣванія черногорска и херцеговачка. Часть первая*. Симеон је намјеравао *Пјеванију* објавити у више части. Пјесников овако замишљен издавачки подухват није се обистинио, иако је имао сакупљену грађу. У Примјеченију уз трећу коледку својих даворја, за које каже да су *просто-красне и прекрасне*, Симеон истиче како пјесме: „намѣравамъ обилѣжити одѣ кога су ми чоека и предѣла; мнимъ и уздамсе да е то тако и дичније и полезније, а по чему и самосе казуе” [П I 10]. И заиста Симеон биљежи уз пјесме и извор, што Вук није урадио у својим првим збиркама.

Уз трећу пјесму *Пјеваније* Симеон даје драгоцјену напомену о почецима свог сакупљачког рада. Свој став о значају и вриједности српске народне књижевности Симеон износи у поменутој напомени, која се протеже на непуних седам страница, у којој читамо: „нама наше Народне Даворје живијемъ дѣлима представљю и доказуюћи самом повѣшћу живота, дѣјателности Српске, изяснюю и нашега Народа мудрованѣ, изъ коегасе ясно види да и мы имамо читавъ системъ Философіе, ако и није у гола сухопарна и замишлѣнна правила перомъ сведенъ” [П I 10]. У овој напомени згуснут је сав Симеонов приређивачки и сакупљачки поступак у раду на српским народним пјесмама.

Објављеније за *Пјеванију* штампано је, затим, у Новинама србским 1834, а тек 1837. у Лајпцигу Симеон ће објавити све сакупљене народне пјесме у збирци под истим називом *Пѣванія черногорска и херцеговачка*.

За пјесме сакупљене у Црној Гори Симеон ће рећи да им је језик самогибак [П II 334], а за Херцеговце од којих је сакупио пјесме рећи ће „правы су коренитыи Србы, Славяни духомъ, нравомъ, езыкомъ и дѣломъ” [П I 13]. На Вуково писмо *с пренумерације позивом и објавом* Симеон из Београда 11. марта 1842. одговара ријечима „можешъ узети изъ мое Пѣваніе коликогодъ хоћешъ пѣсана съ тимъ условіемъ, да и я могу изъ твојй тако учинити, кадъ станемъ, ако Богъ да здравѣ, ново мое собранѣ пѣсана штампати” [П 1907: 47]. Вук тражећи дозволу да у своје збирке народних пјесама уврсти и Симеонову сакупљену грађу из *Пјеваније*, посредно му признаје рад.

Резултати истраживања њемачког слависте Асмуса Серенсена (1854–1912), Јагићевог ученика, свједоче да Сарајлијина збирка народних пјесама заслужује мјесто уз Вукову збирку, али М. Клеут указује на то да су Серенсенове студије о српској народној епици пале потпуно у заборав [Клеут 1993: 241]. „Критика углавном није желела да прихвати будимску и лајпцишку *Пјеванију* као својеврсну допуну Вуковој збирци народних песама” [Љубинковић 2000: 143]. Услјед таквих околности, Сарајлијин сакупљачки рад остао је дуго непризнат. О изворности текстова народних пјесама које је Симеон сакупио Љубинковић биљежи: „Милутиновићева *Пјеванија* јесте самосвојна и аутентична збирка. Могуће је, и штавише вероватно је, да је Милутиновић песме редиговао, али ни у ком случају та редакција не под-

разумева обимније и суштинскије захвате у песму него што је Вук Караџић чинио” [Љубинковић 2000: 88].

Симеон је уз своја дјела често штампао, „ползе ради”, текстове својих савременика с намјером да, како и сам истиче, дјело допре до ширег круга читалаца – скромне тадашње читалачке публике. Симеон је у *Пјеванији* објављеној у Будиму 1833. печатао пјесму *Црмничани* „од Рада Томова Његуша”. У лајпцишкој *Пјеванији* (1837) Симеон је објавио пет Његошевих десетерачких пјесама, те приповијетку *Санъ на Божићъ*. Уз пјесму *Новâ пѣсна Црногорскâ о войни Руссахъ и Туракахъ почетой у 1828мъ году* Симеон доноси сљедеће примјеченије: „Ово є сочиненіе младога владыке Црногорскогъ; али га є одпріе него є владыкомъ постануо, спѣвао” [П II 90].

САРАЈЛИЈА КАО ПРИРЕЂИВАЧ *ЛУЧЕ МИКРОКОЗМА*. – Међу најзначајније Симеонове приређивачке и издавачке подухвате убраја се рад на Његошевој *Лучи микрокозма*. Занимљиве податке о Симеоновом приређивачком раду у току штампања дјела налазимо у Његошевој преписци. На Његошеву молбу Симеон је пратио у Књажества српскога књигопечатњи у Београду штампање овог дјела и био коректор. О томе свједочи писмо упућено Симеону од 24. јуна 1845. године, у коме Његош каже: „пошиљем ти моје мало дјелце *Лучу микрокозма*, мном састављену четири прве неђеље прошлога частнога и великога поста. Овијем те дјелцем утруђујем и молим да ми га даш напечатати у тамошњу дивну печатњу, да ми изволиш коректором истога бити, на лијепу карту да се печата, да га у почетку украсиш каквим високим идеалним вигњетом. Нек буде у октаву печатано, по двадесет стихова на свакојему образу; егземплярх нек се напечата 300 или колико ти драго” [ИП 124]. Његош у писму датираном 19. августа 1845. Симеону јавља да *Лучу* штампа ипак у 500 егземплара, а након штампања да му пошаље 100 егземплара, а остале да преда Возаревићу, ако може да их прода.

Потребно је истаћи Симеонов рад на реконструкцији текста *Луче*, што представља стваралачки задатак. Према Лихачову, „рад на реконструкцији представља део истраживања: њега треба разликовати од припремања текста дела за издавање” [Лихачов 1966: 38]. Симеон је објавио *Лучу микрокозма* с напоменом која се тиче стиха који у Његошевом рукопису недостаје. *Луча* је испјевана у српском епском или асиметричном десетерцу, са двије метричке константе: десетосложна силабичка структура и цезура послије четвртог слога [Маројевић 2000: 390], стиху за који ће Новица Петковић рећи да „ниједан облик усменог стиха није тако складно прерастао у уметнички као десетерац код Његоша” [Петковић 1993: 58]. Симеон је први текстолог Његошеве *Луче*. Наиме, Симеон је у спјеву који је подијељен на строфе од десет стихова, приређујући *Лучу* за штампу, уочио да је једна од строфа остала са стихом од девет слогова, па је реконструисао десети стих, који гласи:

Што и наравъ ни у сну неснила [ЛМ 43]

са сљедећом напоменом:

„У овој строфи десетого стиха нейма, и овај самъ я додао, кои, ако неваля и неприличує, то да се мени припише, а я молимъ за опроштенъ – Тко зна болъ, широко му полъ. Свудъ’ и вазда, па и овди сада; С. М. С.”

Рукопис *Луче* није сачуван, осим краћег одломка посебно штампаног. Симеонов стих *Што и нарав ни у сну не снила* и напомена прештампавани су у каснијим издањима. Могућа Његошева реакција на Симеонов текстолошки поступак остала је непозната. Издање *Луче* у коме је изостављен Симеонов и стих и напомена јесте оно које је приредио Милоје Ракчевић о 150-годишњици првог издања [ЛМ 1994].

Критичко издање *Луче* (Подгорица–Цетиње, 2016) у редакцији и с коментарима Р. Маројевића не доноси Симеонов реконструисани стих. Редактор сматра да он „језички и стилски не одговара Његошевом идиолекту”, „не одговара пјесничкој концепцији Његошевој, његовој свјетско-космичкој визији, и посебно позивање на земне снове не одговара монологу Вишњег”. Поред тога, редактор сматра да не можемо тврдити поуздано да је Његош пропустио стих у преписивању са радног на препис за штампу, а могуће је да се „пребројао”, те стих није ни написао. Утемељена је тврдња редактора да је Његош могао да пропусти да напише или *начисто* препише било који стих у наведеној строфи, не обавезно десети [Маројевић 2016: 574].

Приступивши предано штампању *Луче* Симеон вињету за ово дјело поручује код бакроресца Доминика Перласке у Пешти. Судбина поручене вињете остала је загонетна. Пештански бакрорезац Перласка се упокојио 1846, што је могао и бити разлог да вињета није израђена. Његош, у писму од 30. маја 1846, пита Симеона шта је узрок да још није добио примјерке *Луче*. Симеон издаје *Лучу* без поручене вињете. У Додатку Српских новина јуна 1846. наведено је да је: „стихотворевина господина и господара владике црногорскога и брдскога, под названијем *Луча микрокозма*, тј. *Луча* малога свијета, сада је изашла из печатње, почем је од пол године дана готово узалуд на свој вигнет чекала, и брез којег, по противним обстојатељствима, и данас мора изаћи” [СН 1846].

Према поменутом огласу *Луча* је штампана у првој половини 1846, али ипак на насловној страници књиге је остао податак да је штампана 1845. године. Претпоставља се да је књига „штампана при крају 1845, а њене корице да су штампане у 1846, пошто није стигла вињета, и када се ускоро појавила у продаји” [Дурковић-Јакшић 1947: 73–74]. Штампане *Луче* почело је, дакле, с јесени 1845. године и трајало све до јуна 1846. Дакле, датирање *Луче* извршено је посредно, према изворима изван текста.

Своме учитељу Његош се обраћа у Прологу *Луче*. Познато је да је Његош *Лучу* посветио Сарајлији, а у посвети стоји: „Посвећено Г. С. Милутиновићу. (На Цетиню 1. Маја 1845.)”, те слиједе стихови упућени Симеону:

*Да, свагда ми драгій наставниче!
Србскій пѣвче, небомъ осіяный...*
[ЛМ [3]].

Редактор критичког издања *Луче* отклонио је заблуду да је Пролог, у досадашњим издањима називан Посвета, посвећен Сарајлији и указао да је Његош читав спјев посветио свом учитељу. Неутемељене су тврдње да Његош *Лучу* није посветио Симеону [Zeković 2013: 176].

Реконструисање стиха у *Лучи* и пажљива израда вињете показују да је Симеон у свој приређивачки рад уносио и стваралачки приступ, те није случајно то што је Његош штампу повјерио Симеону.

Закључак. – Симеон се огледао као снажна стваралачка личност у низу значајних дјелатности, а неријетко се у радионици овог плодног пјесника оне преплићу. Са његовим књижевним дјеловањем повезане су, у првом реду, сакупљачка, приређивачка и издавачка дјелатност. За цјеловито сагледавање Симеоновог стваралаштва неопходно је проучити сваки сегмент његове богате књижевне и издавачке дјелатности. Симеоново дјело још увијек није као критичко издање објављено, а тиме би његов књижевни и издавачки рад у историји српске књижевности могао био цјеловито сагледан и вреднован.

Снажан печат његовом дјелу дала је сарадња са Вуком и Његошем. Симеон се упокојио у години у којој су Вукова језичка начела потврђена књижевним дјелима и преводима, у години објављивања *Горског вијенца* његовог ученика Његоша. Вук у писму од 26. фебруара 1847, обраћајући се ријечима „стари пријатељу и брате Симо”, каже: „Владика црногорски предао ми је ову своју нову књигу да ти је пошљем, које ево и чиним” [П]. Симеон је међу првима од Његоша на поклон добио *Горски вијенац*. А сам Његош у писму од 25. септембра 1844. године Симеона ослољава са „свагда ми једнако драги” и захваљује „за свагдашњу твоју наклоност к овоме тврдоме и крвавоме крају, но српскоме од искона” (ИП 61). Радован Лалић истиче како је Његош „о свом учитељу увек говорио с пуно поштовања; вести о њиховом сукобу немају, изгледа, довољно основа” [Лалић 1984: 389]. Године 1848. објављена је у *Подунавци* Његошева пјесма *Спровод праху С. Милутиновића*, у којој је исказао захвалност свом учитељу ријечима: „Ја сам теби много дужан, – дужности су ове свете, ка олтару признателности [признаности – М. Решетар] нека вјечно оне лете” [Његош 1953: 215]. Његош се обраћа Симеону, признајући: „ти м’ уведе поглед први у зрачнијем просторима, у којим се зв’језде тиће и шетају хоровима”.

ИЗВОРИ

- Ж:** Сима Милутиновић Сарајлија. *Животоспис*. Приредио Милорад Радевић. Београд: „Вук Караџић”, 1976.
- ИЦГ:** *Исторія Црне-Горе одъ искона до новіега времена списана Симеономъ Милутиновићемъ Сарайлиомъ*. У Бѣограду: у Княжеско-Србској Књигопечатњи, 1835.
- ИЦГ 2009:** Сима Милутиновић Сарајлија. *Историја Црне Горе; Дика црногорска* / приредила и превела са српскословенског Миљенка Витезовић. Бачка Паланка: Друштво за науку и стваралаштво Логос.
- ИП:** Петар Петровић Његош. *Изабрана писма*; [избор писама извршили и за штампу припремили Н. Банашевић, В. Латковић, Ј. Миловић; белешку написали Н. Банашевић и В. Латковић; објашњења написао Јевто Миловић]. Просвета, Београд и Обод, Цетиње, 1984.
- ЛМ:** *Луча Микрокозма одъ владыке црногорскога Петра Петровића Његоша*. У Београду: Княжества србскога књигопечатњомъ, 1846.
- НП:** *Неколике піеснице: старé; новé, преведене и сочиніене, С. М. Сарайлиом*. У Лаіпцигу: у Кнігопечатніи Брайткопфа и Хертела, 1826.
- П 1907:** *Вукова преписка*, књ. 1. (Државно изд.). Београд: Државна штампарија Краљевине Србије, 1907.
- П 1908:** *Вукова преписка*, књ. 2. (Државно изд.). Београд: Државна штампарија Краљевине Србије, 1908.
- П I:** Пѣванніа црногорска и херцеговачка. Часть 1 / собрана Чубромъ Чойковићемъ Црногорцемъ. [У Пешти]: издана Юсифомъ Милукомъ, 1833.
- П II:** Пѣванніа црногорска и херцеговачка / сабрана Чубромъ Чойковићемъ Црногорцемъ па и њимъ издана истимъ. У Лайпцигу: печатано кодъ Берн. Таухница Юніора, 1837.
- Писма 1896:** Светислав. Н. Вуловић. *Писма Симе Милутиновића и Исидора Стојановића*. У: Бранково коло, 1896, II, бр. 9.
- П:** Писмо Вука Караџића Сими Милутиновићу. Архив САНУ, бр. 8787/V.
- Пр:** Симо Милутиновић Сарајлија. *Србијанка*. Приредио Душан Иванић. Београд: Српска књижевна задруга, 1993.
- С:** *Србианка Симеоном Милутиновићем Сарайлиом сочиніена*. Част 1–4. У Липисци у кнігопечатніи Брайткопфа и Хертела, 1826.
- Т:** *Трагедија српскога господара и вожда Карађорђа* [Аутограф С. Милутиновића]. Народна библиотека Србије, Р 501.

ЛИТЕРАТУРА

- Војиновић 1993:** Станиша Војиновић. Хронологија живота и рада Симе Милутиновића Сарајлије, у: *Сима Милутиновић Сарајлија: књижевно дело и културноисторијска улога: зборник радова са научног скупа одржаног 15. и 16. октобра 1991. године поводом двестагодишњице песниковог рођења* / уредник Марта Фрајнд. Београд: Институт за књижевност и уметност: Вукова задужбина, 13–56.
- Вуловић 1878:** Светислав Вуловић. *Сима Милутиновић Сарајлија, песник српски: (1791†1847)*, у: Годишњица Николе Чупића, II, 280–348.
- Дурковић Јакшић 1947:** Љубомир Дурковић-Јакшић. *Прилози стогодишњици Горског вијенца*. Београд: [б. и.], 73–74.
- Ђорђевић 1893:** Ђорђе Ђорђевић. *Сима Милутиновић Сарајлија: (1791.–1847.): прилог новијој историји српске књижевности*. Београд: Штампано у Државној штампарији Краљевине Србије.
- Ђукић 1960:** Trifun Ђукић. *Na Orlovom kršu: romansirana biografija Petra Petrovića Njegoša*. Београд: Rad.
- Ђурковић 1992:** Живко Ђурковић. *Сарајлија и Његош*. Унирекс, Никшић.
- Игњатовић 1996:** Ђорђе Игњатовић. *Прва штампарија у Србији њена улога у политичком и културном развоју српског народа*, у: *Пола века науке и технике у обновљеној Србији: 1804–1854: реферати са научног скупа одржаног 25. и 26. октобра 1995.* / [главни и одговорни уредник Тодор И. Подгорац]. Крагујевац: Универзитет, 152–168.
- Зековић 2013:** Sreten Zeković. *Krivotvorenje posvete u izvorniku Luče mikrokozma (II)*, in: Crnogorski anali, I, br. 2.
- Јањић 2014:** Јелена Јањић. *Библиографски опис дјела Симеона Милутиновића Сарајлије: (1814–2014)*. Бањалука: Народна и универзитетска библиотека Републике Српске.
- Карацић 1964:** Вук Стефановић Карацић. *О српској народној поезији*. Просвета, Београд. (Фрагменти из Одговора на утук г. М. Светића).
- Књижевна и издавачка дјелатност Симеона Милутиновића Сарајлије: текстолошки и библиографски аспект.** Необјављена докторска дисертација одбрањена 23. децембра 2013. године на Филолошком факултету у Бањој Луци (научни руководилац проф. др Р. Маројевић).

- Лалић 1984:** Радован Лалић. *Објашњења уз Његошове пјесме*, у: Петровић Његош, Петар. Пјесме. Просвета, Београд ; Обод, Цетиње.
- Лихачов 1966:** Д. С. Лихачов. *Текстологија: кратак оглед*. Београд: Научна књига.
- Ломпар 2010:** Мило Ломпар. *Његошево песништво*. Београд: Српска књижевна задруга.
- Љубинковић 2000:** Ненад Љубинковић. *Пјеванија црногорска и херцеговачка (будимска и лајпцишка) Симе Милутиновића Сарајлије*. Београд: Рад; Културно-просветна заједница Србије.
- Маринковић 2011:** Боривоје Маринковић. *Историја једног примерка Баурингових превода српских народних песама*, у: Прелиставање заборава. Београд: Службени гласник, 295–303.
- Маројевић 2000:** Радмило Маројевић. *Нека питања критике текста Луче микрокозма*, у: Српски језик данас. Београд: ЗИПС, Српска радикална странка.
- Маројевић 2016:** Радмило Маројевић. *Версолошка реконструкција*, у: Петровић Његош, Петар. *Луча микрокозма: критичко издање: текстологија*. Подгорица: ЦИД; Цетиње: Народни музеј Црне Горе.
- Недић 1959:** Владан Недић. *Сима Милутиновић Сарајлија*. Београд: Нолит.
- Ненадовић 1891:** Љ. Ненадовић. *Симо Милутиновић на Цетињу*. Босанска вила, VI, бр. 18, 276.
- Петровић Његош 1984:** Петар Петровић Његош. *Изабрана писма*; [избор писама извршили и за штампу припремили Н. Банашевић, В. Латковић, Ј. Миловић; белешку написали Н. Банашевић и В. Латковић; објашњења написао Јевто Миловић]. Просвета, Београд и Обод, Цетиње.
- Петровић Његош 1994:** Петар Петровић Његош. *Луча микрокозма*. Удружење издавача и књижара Југославије, Београд.
- Петровић Његош 2016:** Петар Петровић Његош. *Луча микрокозма: критичко издање: текстологија*; [предговор], редакција и коментар Радмило Маројевић. Подгорица: ЦИД; Цетиње: Народни музеј Црне Горе.
- Петровић Његош 1953:** Петар Петровић Његош. *Пјесме; Луча микрокозма; Проза; Пријеводи*. [текст Пјесама, Прозе и Пријевода приредили за штампу Радован Лалић и Михаило Стевановић. Београд: Просвета.

СМС Сима Милутиновић Сарајлија: књижевно дело и културноисторијска улога: зборник радова са научног скупа одржаног 15. и 16. октобра 1991. године поводом двестагодишњице песниковог рођења / уредник Марта Фрајнд. Београд: Институт за књижевност и уметност: Вукова задужбина, 1993.

Фрајнд, Марта. Увод, у: СМС, 5–7.

SIMEON MILUTINOVIC SARAJLIJA: BETWEEN VUK AND NJEGOS

Summary

The paper focuses on the literary, collecting and editorial work of Simeon Milutinovic Sarajlija in the domain of mutual relations with Vuk Stefanovic Karadzic and Petar II Petrovic-Njegos. The paper also contains the results of the textual analysis of Simeon's printed and handwritten works, i.e. a review of the graphic and orthography of his work. Simeon's works were printed (and written) in civil Cyrillic, graphic and orthography characteristic of the Slavo-Serbian period of the development of Serbian literacy.

Key words: Simeon Milutinovic Sarajlija, textual works, literary, collecting and editorial work, Vuk Stefanović Karadžić, Petar II Petrović-Njegos

Jelena V. Janjic